

JONO JURAŠO TEATRAS

REŽISIERIAUS JONO JURAŠO ATVIRAS LAIŠKAS LSSR KULTŪROS MINISTERIJAI. IŠTRAUKA

Atviras laiškas

LTSR Kultūros ministerijai

Kauno valst. dramos teatrui, Lietuvos teatro draugijai,
laikraščio „Literatūra ir menas“ redakcijai

Eilę metų dirbus teatre, pribrendo būtinybė išsakyti susikaupusias mintis, liečiančias režisieriaus kaip menininko ir piliečio veiklos principus.

Dvasinės vertybės – vienintelis kūrėjo atlyginimas visuomenei už teisę joje gyventi. Atrodytų, kad joms kurti mūsų yra palankios sąlygos. Ką rodo patirtis? Eilė mano spektaklių, kaip antai: „Varšuvos melodija“, „Tango“, „Mamutų medžioklė“, „Moljeras“, „Švėtežeris“, „Grasos namai“, susilaukė gyvo visuomenės dėmesio. „Dvikova“, „Bolševikai“, „Motinos laukas“ buvo pažymėti diplomais ir premijomis. Teatras sėkmingai vykdo finansinius planus. Tokia sėkmė galėtų režisierių patenkinti. Tačiau kas slypi giliau.

Metais trunkanti kova už teisę statyti subrandintą spektaklį. Nesibaigiantys disputai su apsidraudėliais, įrodinėjant būsimo spektaklio svarbą visuomenei. Beprasmiškai eikvojama energija, besiginant nuo demagogiškų bandymų išžiūrėti dar negimusiuose spektakliuose autorių kėslus. Kūrinio audinio darkymas, kategoriškai išreikalaujant nuimti netgi esminius akcentus. Galop, spektaklių eksploatacijos apribojimas arba visiškai jų uždraudimas, ignoruojant plačios teatrinės visuomenės auditorijos nuomonę.

Iš dvylikos spektaklių, pastatytų per penkerius metus, tik tris galėčiau laikyti daugumą atskleidžiančius mano pasaulėjautą. Bet ir juos žiūrovas išvydo sužalotus, praradusius didelę meninės įtaigos dalį. „Tango“ finalas nuimtas, „Mamutų medžioklė“ iškupiūruota. Abu spektakliai uždrausti. Daugelis žiūrovų jų taip ir neišvydo. Itin svarbios „Grasos namų“ scenos iškupiūruotos, kompozicija ir finalas pakeisti.

Kompromisų kelias buvo vienintelis kelias, kuriuo aš buvau priverstas eiti, norėdamas išsaugoti žiūrovui savo suluošintus kūrinius.

[...]

Tas kelias – ne man.

Aš negaliu priimti tiesų, primetamų iš šalies. Menininkas, įkūnydamas svetimas „tiesas“, tampa svetimas sau. Atsiribodamas nuo savojo mikropasaulio, kuriame sutelktas ir viso pasaulio patyrimas, kūrėjas netenka ryšio su nūdienos planeta.

Kurdamas teatre, aš noriu išreikšti laiko dvasią, žmogiškosios būties sudėtingumą, jos prieštarumą.

Teatras – mano gyvenimas ir aistra, egzistencijos prasmė. Teatras – ryšys, jungiantis mane su žmonėmis.

[...]

Šiandien mane degina neįgyvendintų ir sužalotų kūrinių balsas. Man koki tariaama atskirų spektaklių sėkmė. Kompromisai, taktiniai gudravimai, beprasmiškas trypciojimas biurokratijos koridoriuose, žmogiško orumo žeminimas, niūrios perspektyvos, – visa tai verčia mane ryžtis:

- po ilgų apmąstymų aš pradėdau nuo to, kad atsisakau ką nors keisti baigtuose spektakliuose;
- aš atsisakau proginių spektaklių kaina pirkti subrandintų kūrinių viltį;

- aš pripažįstu tik tuos kūrybos vertinimo kriterijus, kurie gimsta aštrioje nuomonių kovoje;
- aš kuriu taip, kaip liepia menininko ir piliečio sąžinė.

Kauno Valst. Dramos teatro vyr. režisierius Jonas Jurašas
1972 m. rugpjūčio 16 d.

Kalba netaisyta.

Jonas Jurašas [sudarė Girdzijauskaitė A.], Vilnius: „Gervelė“, 1995, p. 276–278.

IRENA ALEKSAITĖ. ATSIMINIMAI APIE TEATRĄ

Anuometinį teatro gyvenimą įvairino triukšmingas sovietinis šurmulyš. Tarsi tuščios statinės nuo kalno vienas po kito riedėjo festivaliai. Tai – peržiūrų, apžiūrų epocha, nesibaigianti „permanentinė“ ir dirbtinė sovietinių ideologų išgalvota teatro „šventė“, taip šmaikščiai ir taikliai pateikta Kazio Sajos pjesėje „Mamutų medžioklė“. Tik pasibaigė festivalis, skirtas darbininkams, žiūrėk, jau raginama ruošti kolūkiečių, angliakasių, miškininkų, plieno lydytojų dienoms. Tik praėjo Bulgarijos dramaturgijos festivalis, o laukė Vengrijos, Lenkijos, Rumunijos pjesių dienos... O kur dar Lenino gimtadienis, Spalio revoliucijos metinės, Konstitucijos diena?..

Visi mūsų teatrai sukosi toje pamišusioje karuselėje. Teatro meniu atitiko sovietinės valgyklos meniu – daug pavadinimų ir tik vienas realus patiekalas – „žuvies“ diena ketvirtadieniais.

Sumaištingame sovietinio meno kūryboje daugelis mūsų teatrų blaškėsi, ieškodami išeities, Tiesos. Tarp gausybės pilkos teatrų produkcijos, vienadienių vaidinimėlių, kompromisinių ir ideologinėmis gėlėmis išpuoštų sceninių „opusų“ vis dėlto žėrėte žėrėjo tas tikras vertingas ir kūrybingas menas – iškilūs talentingų režisierių darbai – vaidinimai „iš Dievo malonės“, spektakliai kaip slogios aplinkos konfrontacija, kaip bebaimis tiesos išsakymas, Doros balsas.

Kiekvieną Jono Jurašo spektaklį partinė Kauno valdžia ir net šio teatro partinė organizacija (kai kurie nariai) vertino kaip „ideologinę diversiją“. Skaitant šio teatro meno tarybos protokolus, plaukai piestu stoja. Koks įtarumas, priešiškus tvyrojo aplink Jurašą. Bet šis jaunas režisierius nieko „nevyniojo į vatą“ ir repeticijų metu atvirai kalbėjo apie išklerusį sovietinį gyvenimą, įmantrias KGB pinkles, tiesiai ir atvirai aiškino aštrią būsimo spektaklio koncepciją. Jo pastatymai „Mamutų medžioklė“, „Šventėžeris“, „Grasos namai“, „Barbora Radvilaitė“ patyrė skaudžias deformacijas, buvo darkomi, kišantis į kūrybos procesą meno neišmanantiems partiniams veikėjams. Konfliktas tarp Jurašo ir partinių bei kultūrinių instancijų įgavo aršiausią pobūdį, iškilo į viešumą. Režisierius tvirtai laikėsi savo, ypač kai buvo sudarkyta „Barbora Radvilaitė“ (J. Grušo pjesė); generalinę šio spektaklio repeticiją, tūnodami balkone, žiūrėjo grupė slapta jėgusių kritikų.

[...]

Paradoksas: tais slogiais sovietizmo diktatūros laikais Teatras kartais svaigino, kėlė begalinį džiaugsmą, nes sakė didžiąją Tiesą, bylojo ir apie išskirtinį kai kurių mūsų režisierių talentą. Mes tapome ir jų didžiųjų sceninių atradimų liudininkais.

Aleksaitė I. *Be grimo: šelmiški prisiminimai*, Vilnius: „Tyto alba“, p. 154–155.